

گفت و گو با
صدیقه حنائی
استاد دانشگاه

حجاب زیباترین انتخاب من بود

فاطمه مصطفوی

شدن بودم. بعد از آن در هر مجلسی می رفتم همه به من نگاه می کردند و می گفتند وسوسه را برادر من در این شرایط خرید کاملاً با جدیت و قطعانعه بر سر پوشیدم و همه کسانیکه که معترض بودند سکوت کردند. حجاب، انتخابی با تمام عشق قلبی و زیباترین خواسته و انتخابم در زندگی بود. **پس دوران حجابی را از آزادی و انتخاب گذراندم...**

بله، خانواده ما، خانواده ای معتقد بود. شبهای احیا همیشه در آن مجلس داشتیم و بعد از آن به مسافرت دور ایران می رفتم.

همه اعضای گروهکها را اخراج کردید؟

نه فقط آنهایی که پیرونده مذهب شادی مشغول، هیچ محدودیتی در خانه داشتیم و من با آنکه بی حجاب بودم؛ ولی هیچ عیلا روحی و عاطفی احساس نمی کردم. از نظر محبت و در خاتونه خیلی آزاد و راحت بودیم و همیشه به گردش، تفریح و سازی (یا موارد مشابهی) داشتند رفتند و بقیه تا آخر بی فعالیت ماندند ولی فدائینها را اخراج کردیم. **و اکنون نشان ندادند؟**

کردند بودند. بعد از قاتله کردستان و آمل اینها خاصی براساس طرفداران منافقین، دینده بوده بودند انواع اسلحه و وسایل نظامی وارد دانشگاه می شد.

و زمان بنی صدر هم هنوز این کسالتی داشتیم که روی تک تک اعضای دانشگاه و دانشجویان مطالعه می کردیم. یکی از کسانیکه ها که اثر تشخیص داد فدایتند با میجهاد (منافقین) عده ای از دانشجویان را از بالای دیوارها به پایین پرت می کردند. جلوی چشم دیدم دانشجویان را که می شدند و بعد از آن به مسافرت دور ایران می رفتم.

همه اعضای گروهکها را اخراج کردید؟

نه فقط آنهایی که پیرونده مذهب شادی مشغول، هیچ محدودیتی در خانه داشتیم و من با آنکه بی حجاب بودم؛ ولی هیچ عیلا روحی و عاطفی احساس نمی کردم. از نظر محبت و در خاتونه خیلی آزاد و راحت بودیم و همیشه به گردش، تفریح و سازی (یا موارد مشابهی) داشتند رفتند و بقیه تا آخر بی فعالیت ماندند ولی فدائینها را اخراج کردیم. **و اکنون نشان ندادند؟**

شدن بودم. بعد از آن در هر مجلسی می رفتم همه به من نگاه می کردند و می گفتند وسوسه را برادر من در این شرایط خرید کاملاً با جدیت و قطعانعه بر سر پوشیدم و همه کسانیکه که معترض بودند سکوت کردند. حجاب، انتخابی با تمام عشق قلبی و زیباترین خواسته و انتخابم در زندگی بود. **پس دوران حجابی را از آزادی و انتخاب گذراندم...**

بله، خانواده ما، خانواده ای معتقد بود. شبهای احیا همیشه در آن مجلس داشتیم و بعد از آن به مسافرت دور ایران می رفتم.

همه اعضای گروهکها را اخراج کردید؟

نه فقط آنهایی که پیرونده مذهب شادی مشغول، هیچ محدودیتی در خانه داشتیم و من با آنکه بی حجاب بودم؛ ولی هیچ عیلا روحی و عاطفی احساس نمی کردم. از نظر محبت و در خاتونه خیلی آزاد و راحت بودیم و همیشه به گردش، تفریح و سازی (یا موارد مشابهی) داشتند رفتند و بقیه تا آخر بی فعالیت ماندند ولی فدائینها را اخراج کردیم. **و اکنون نشان ندادند؟**

استاد دانشگاه مدرسی رشته اتاقی عمل، خواهر شهید، دبیر شورای فرهنگی دانشکده و مسؤل پرسیج کارکنان دانشکده پیرایزنیکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، صدیقہ حنائی، ۴۵ ساله است و از دوران دانشجویی با حزب جمهوری همکاری داشته و تحت تعلیم شهید بهشتی بوده است. او از فضای خانواده ای آزاد اندیش، دوران دانشجویی، فعالیت های سیاسی، گروهکهای ضد انقلاب و خاطرات سالهای پایانی دهه ۵۰ می گوید: «چندمین فرزند خانواده ای هستم - من اولین فرزند خانواده هستم و یک برادر و خواهر داشتم. برادر به شهادت رسیده است. **دوران تحصیلاتان را چگونه گذرانید؟**

پدرم در دانشگاه تهران تحصیل می کرد، در رشته معقول و متقول، آن روز که حالا الهیات گفته می شود. همین رشته را هم در دبیرستان تدریس می کرد. آنجا که پدر بزرگم ارتشی و ساکن تهران و مادرم تک و فرزندی بود ما به فرزند منقول شدیم و پدرم رئیس فرهنگ قزوین شد. من بعد دوم دبیرستان فرزندم بودم و بعد به دلیل انتقال پدرم به فرهنگ (آموزش و پرورش) گرانگ تبقیه تحصیلاتم را در گرانگ گذراندم. البته سال آخر دبیرستان بودم که در بجنوبه انتقال، به تهران آمدم. چون خانواده ما دوست داشتند من دبیرم را در تهران بگیرم.

فضای خانوادگی سنتی زندگی می کردید؟

مادرم خانه دار و زنی بسیار مؤمن بود. سال ۶۵ پدر و مادر به ما حاشیه داشتند. چون خانواده ما نوعی آزادمنشی وجود داشت و خواهر و برادرها هیچوقت محدود نبودیم. همیشه با انتخاب برپایمان باز بود و برای انتخابمان نیز خانگی قائل بودیم.

در منطقه در اکثر مجالس مذهبی شرکت می کردم. ولی تا سال ۵۵ با حجاب نبودم. البته تلویزیون در خانه دانشتیم چون پدرم در آن «ارایش» و میا تریسایط با جسطور» نداشت.

دوران انقلاب را چگونه می گذرانید؟

من، خواهرم و دو دختر خاله ام بدشدت تحت تأثیر انقلاب شریعتی قرار گرفتیم. این کتابها ما را بد جدیدی از اسلام آشنا کرد. ما چهار نفر در جریان راهیمیایی انقلاب به رشت رفته بودیم و شهرهای تهران را در آنجا بردیم. این شعارها را بشانه می نوشتیم و تکثیر و در گروه ۲۲ نفر راهبر می می کردیم. ما شاعران می دادیم، مردم رشت شعار تهران را تکرار می می کردند.

شعار تهران با لهجه گیلکی جور می آمد؟

بله، بالاخره سازگار شد. **چه مسالوی وارد دانشگاه شدید؟**

سال ۵۸ وارد مدرسه عالی پسرستانی رشت شدیم. تمام راه شروع تحصیل گذشتم. به انقلاب فرهنگی و دانشگاه تمیل شد. **بعد از تعطیلی دانشگاه فعالیت های دینی و سیاسی را چگونه ادامه دادید؟**

من عضو و نماینده حزب جمهوری در دانشگاه بودم. ما مفت نفر مؤسس انجمن اسلامی بودیم و هر یک کاری را برعهده گرفته بودیم. **شما هم در جریان انقلاب**

رو می کار می شد. **تا چه زمانی با حزب ارتباطات حفظ شد؟**

شهادت دکتر بهشتی رابطه نام خلی می داشت و اگر آنچه را در این فترت می گذرانیم، فکر نکنیم خودمان در همان گروه های حزب بخت می کردیم. صحبت های امیرالمؤمنین(ع) را پیش می آوردیم.

شهادت دکتر بهشتی چه ضربه ای به کشور داد؟

روند انقلاب و مخصوص روند مدیریت انقلاب را خیلی کند کرد. او در سطوح مدیریتی شناخت و تسلط قوی ای داشت و اگر آنچه را در این فترت می گذرانیم، فکر نکنیم خودمان در همان گروه های حزب بخت می کردیم. صحبت های امیرالمؤمنین(ع) را پیش می آوردیم.

چه کسی متوجه این توطئه شد؟

بیشتر در دانشگاه تهران لو رفتند بود. جریه های می دیدیم، نشانه های مشخص بود ولی فکر نمی کردیم تا این حد بده بار داشت.

گروهی از بچه های انجمن در میان فدائینها نفوذ کردند و آنجمن توانستند توطئه را کشف کنند.

بعد از آن توطئه، فکر چه کسی بود؟

اعضای انجمن اسلامی دانشگاه تهران در حزب از حرکت های که دیده بودند شکایت کردند که به نظر می رسد این فدائینها برای سرنگونی نظام دارند برنامه ریزی می کنند شهید دیالمه خود ما ۲۴ نفر از بچه های دانشکده فنی صحبت و این پیشنهاد را مطرح

مهم ترین مناسبت ماه مبارک رمضان، شب قدر است که همواره مورد توجه مؤمنین بوده و خواهد بود. آنچه در پیش روی دارید بحثی پیرامون شب قدر بر اساس نظرات مرحوم علامه طباطبایی رحمه الله در تفسیر شریف المیزان است که در دو سوره «قدر» و «دخان» مطرح گردیده است. **شب قدر یعنی چه؟**

مراد از قدر، تقدیر و اندازه گیری است و شب قدر شب اندازه گیری است و خداوند متعال در این شب حوادث یک سال را تقدیر می کند و زندگی مردم، روزگ، سعادت و مشاقت انسانها و اموری از این قبیل را در این شب مقدر می گرداند.

شب قدر کدام شب است؟

در قرآن کریم آیه ای که به صراحت بیان کند شب قدر چه شبی است دیده نمی شود. ولی از چند بنده چندی آیه از قرآن کریم می توان فهمید که شب قدر یکی از شب های ماه مبارک رمضان است. قرآن کریم از یک سو می فرماید: «انا انزلناه فی لیله مبارکة» (دخان / ۳) و آیه گویای این مطلب است که قرآن یکبارچه در یک شب مبارک نازل شده است و از سوی دیگر می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) و گویای این است که تمام قرآن در ماه رمضان نازل شده است. در سوره بقره می فرماید: «انا انزلناه فی لیله القدر» (قدر / ۱) از مجموع این آیات استفاده می شود که قرآن کریم در یک شب مبارک در ماه رمضان که همان شب قدر است نازل شده است. پس شب قدر در ماه رمضان است. اما این که کدام یک از شب های ماه رمضان شب قدر است، قرآن کریم چیزی بر آن دلالت ندارد. و تنها از راه اخبار می توان آن شب را معین کرد.

در بعضی از روایات متقول از ائمه اطهار علیهم السلام شب قدر مردد بین نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان است و در برخی دیگر از آنها مردد بین شب بیست و یکم و بیست و سوم و در روایات دیگری متعین در شب بیست و سوم است (۱) و عدم تعین یک شب به جهت تعلیم امر شب قدر بوده تا بندگان خدا با گناهان خود به آن اعانت نکنند.

پس از دیدگاه روایات ائمه اهل بیت علیهم السلام شب قدر از شب های ماه رمضان و یکی از سه شب نوزدهم و بیست و سوم و بیست و چهار است. اما روایات متقول از طرق اهل سنت به طور عریضی با این اختلاف داشته و قابل جمع نیستند و معروف و یقین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم ماه رمضان شب قدر است (۲) و در شب قدر نازل شده است.

تاریخ شب قدر در هر سال

شب قدر منحصر در یک شب نوزل قرآن و سالی که قرآن در آن نازل شد نیست بلکه با تکرار سالها، آن شب نیز تکرار می شود. یعنی در هر ماه رمضان شب قدری است که در آن شب امور سال آینده تقدیر می شود. دلیل بر این امر این است که: اولاً: نوزل قرآن به طور یکبارچه در یکی از شب های قدر چهارده قرن گذشته ممکن است ولی تعیین حوادث تکمیل فرقی از گذشته و آینده در آن شب بی معنی است.

تألیف: «بقره» در آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم» (دخان / ۶) در سوره دخان به خاطر مضارح بودنش، استمرار امر می رساند و نیز کلمه «انزل» در آیه بودنش دلالت بر استمرار دارد.

نشان: «ظاهر جمله» در هر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) چنین برمی آید که مادامی که هر رمضان تکرار می شود آن شب نیز تکرار می شود. پس شب قدر منحصر در یک شب نیست بلکه در هر سال در ماه رمضان تکرار می شود. این در خصوص در تفسیر برهان از شیخ طبرسی در اوپدر روایت شده که گفت: «به رسول خدا(ص) عرض کردم با رسول الله آیا شب قدری است که در عهد انبیا بوده و ما بر آن اکتفا می کنیم و چون از دنیا می رفتند نوزل امر در آن شب تعطیل می شده است؟ فرمود: «نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.» (۳)

عظمت شب قدر

در سوره قدر می خوانیم: «انا انزلناه فی لیله القدر» ما لیله القدری القدر کریمه: «وما ارکب ما می خیزم من الف شهر» یعنی به این که می توانست از آن خود و سوره به جای کلمه «الیله القدر» ضمیر بیاید، خود کلمه را آورد تا بر عظمت این شب دلالت کند. و با آیه «لیله القدر» خبر من الف شهر» عظمت این شب را بیان کرده این که این شب از هزار ماه بهتر است. منظور از بهتر بودن این شب قدر آن است که در این شب چیزی از دنیا می افتد که مناسب به نرسد و به وسیله عبادت زنده کند. و احیا یا عبادت آن شب از عبادت هزار ماه بهتر است.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟ (۴) یا این که در آن هزار ماه هر روز عبادت ما شش یک شب قدر است.

حضرت فرمود: «عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب خیر نیاند.» (۵)

واقع شب قدر

الف- نوزل قرآن

ظاهر آیه شریفه «انا انزلناه فی لیله القدر» این است که همه قرآن در شب قدر

نازل شده است و چون تغییر به ازال کرده که ظهور در یکبارچگی و دفعی بودن دارد نه تنزیل، که ظاهر در نوزل تدریجی است.

قرآن کریم به دو گونه نازل شده است: ۱- نوزل یکباره در یک شب معین. ۲- نوزل تدریجی در طول بیست و سه سال نبوت پیامبر اکرم (ص). آیاتی چون «فرقتا لشره علی الناس علی مکت و نواته تنزیلاً» (اسراء / ۱۰۶) نوزل تدریجی قرآن را بیان می کند.

در نوزل دفعی (و یکبارچه) قرآن کریم از یک سو می فرماید: «انا انزلناه فی لیله مبارکة» (دخان / ۳) و آیه گویای این مطلب است که قرآن یکبارچه در یک شب مبارک نازل شده است و از سوی دیگر می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) و گویای این است که تمام قرآن در ماه رمضان نازل شده است. در سوره بقره می فرماید: «انا انزلناه فی لیله القدر» (قدر / ۱) از مجموع این آیات استفاده می شود که قرآن کریم در یک شب مبارک در ماه رمضان که همان شب قدر است نازل شده است. اما این که کدام یک از شب های ماه رمضان شب قدر است، قرآن کریم چیزی بر آن دلالت ندارد. و تنها از راه اخبار می توان آن شب را معین کرد.

در بعضی از روایات متقول از ائمه اطهار علیهم السلام شب قدر مردد بین نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان است و در برخی دیگر از آنها مردد بین شب بیست و یکم و بیست و سوم و در روایات دیگری متعین در شب بیست و سوم است (۱) و عدم تعین یک شب به جهت تعلیم امر شب قدر بوده تا بندگان خدا با گناهان خود به آن اعانت نکنند.

پس از دیدگاه روایات ائمه اهل بیت علیهم السلام شب قدر از شب های ماه رمضان و یکی از سه شب نوزدهم و بیست و سوم و بیست و چهار است. اما روایات متقول از طرق اهل سنت به طور عریضی با این اختلاف داشته و قابل جمع نیستند و معروف و یقین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم ماه رمضان شب قدر است (۲) و در شب قدر نازل شده است.

تاریخ شب قدر در هر سال

شب قدر منحصر در یک شب نوزل قرآن و سالی که قرآن در آن نازل شد نیست بلکه با تکرار سالها، آن شب نیز تکرار می شود. یعنی در هر ماه رمضان شب قدری است که در آن شب امور سال آینده تقدیر می شود. دلیل بر این امر این است که: اولاً: نوزل قرآن به طور یکبارچه در یکی از شب های قدر چهارده قرن گذشته ممکن است ولی تعیین حوادث تکمیل فرقی از گذشته و آینده در آن شب بی معنی است.

تألیف: «بقره» در آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم» (دخان / ۶) در سوره دخان به خاطر مضارح بودنش، استمرار امر می رساند و نیز کلمه «انزل» در آیه بودنش دلالت بر استمرار دارد.

نشان: «ظاهر جمله» در هر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) چنین برمی آید که مادامی که هر رمضان تکرار می شود آن شب نیز تکرار می شود. پس شب قدر منحصر در یک شب نیست بلکه در هر سال در ماه رمضان تکرار می شود. این در خصوص در تفسیر برهان از شیخ طبرسی در اوپدر روایت شده که گفت: «به رسول خدا(ص) عرض کردم با رسول الله آیا شب قدری است که در عهد انبیا بوده و ما بر آن اکتفا می کنیم و چون از دنیا می رفتند نوزل امر در آن شب تعطیل می شده است؟ فرمود: «نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.» (۳)

عظمت شب قدر

در سوره قدر می خوانیم: «انا انزلناه فی لیله القدر» ما لیله القدری القدر کریمه: «وما ارکب ما می خیزم من الف شهر» یعنی به این که می توانست از آن خود و سوره به جای کلمه «الیله القدر» ضمیر بیاید، خود کلمه را آورد تا بر عظمت این شب دلالت کند. و با آیه «لیله القدر» خبر من الف شهر» عظمت این شب را بیان کرده این که این شب از هزار ماه بهتر است. منظور از بهتر بودن این شب قدر آن است که در این شب چیزی از دنیا می افتد که مناسب به نرسد و به وسیله عبادت زنده کند. و احیا یا عبادت آن شب از عبادت هزار ماه بهتر است.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟ (۴) یا این که در آن هزار ماه هر روز عبادت ما شش یک شب قدر است.

حضرت فرمود: «عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب خیر نیاند.» (۵)

واقع شب قدر

الف- نوزل قرآن

ظاهر آیه شریفه «انا انزلناه فی لیله القدر» این است که همه قرآن در شب قدر

نازل شده است و چون تغییر به ازال کرده که ظهور در یکبارچگی و دفعی بودن دارد نه تنزیل، که ظاهر در نوزل تدریجی است.

قرآن کریم به دو گونه نازل شده است: ۱- نوزل یکباره در یک شب معین. ۲- نوزل تدریجی در طول بیست و سه سال نبوت پیامبر اکرم (ص). آیاتی چون «فرقتا لشره علی الناس علی مکت و نواته تنزیلاً» (اسراء / ۱۰۶) نوزل تدریجی قرآن را بیان می کند.

در نوزل دفعی (و یکبارچه) قرآن کریم از یک سو می فرماید: «انا انزلناه فی لیله مبارکة» (دخان / ۳) و آیه گویای این مطلب است که قرآن یکبارچه در یک شب مبارک نازل شده است و از سوی دیگر می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) و گویای این است که تمام قرآن در ماه رمضان نازل شده است. در سوره بقره می فرماید: «انا انزلناه فی لیله القدر» (قدر / ۱) از مجموع این آیات استفاده می شود که قرآن کریم در یک شب مبارک در ماه رمضان که همان شب قدر است نازل شده است. اما این که کدام یک از شب های ماه رمضان شب قدر است، قرآن کریم چیزی بر آن دلالت ندارد. و تنها از راه اخبار می توان آن شب را معین کرد.

در بعضی از روایات متقول از ائمه اطهار علیهم السلام شب قدر مردد بین نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان است و در برخی دیگر از آنها مردد بین شب بیست و یکم و بیست و سوم و در روایات دیگری متعین در شب بیست و سوم است (۱) و عدم تعین یک شب به جهت تعلیم امر شب قدر بوده تا بندگان خدا با گناهان خود به آن اعانت نکنند.

پس از دیدگاه روایات ائمه اهل بیت علیهم السلام شب قدر از شب های ماه رمضان و یکی از سه شب نوزدهم و بیست و سوم و بیست و چهار است. اما روایات متقول از طرق اهل سنت به طور عریضی با این اختلاف داشته و قابل جمع نیستند و معروف و یقین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم ماه رمضان شب قدر است (۲) و در شب قدر نازل شده است.

تاریخ شب قدر در هر سال

شب قدر منحصر در یک شب نوزل قرآن و سالی که قرآن در آن نازل شد نیست بلکه با تکرار سالها، آن شب نیز تکرار می شود. یعنی در هر ماه رمضان شب قدری است که در آن شب امور سال آینده تقدیر می شود. دلیل بر این امر این است که: اولاً: نوزل قرآن به طور یکبارچه در یکی از شب های قدر چهارده قرن گذشته ممکن است ولی تعیین حوادث تکمیل فرقی از گذشته و آینده در آن شب بی معنی است.

تألیف: «بقره» در آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم» (دخان / ۶) در سوره دخان به خاطر مضارح بودنش، استمرار امر می رساند و نیز کلمه «انزل» در آیه بودنش دلالت بر استمرار دارد.

نشان: «ظاهر جمله» در هر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) چنین برمی آید که مادامی که هر رمضان تکرار می شود آن شب نیز تکرار می شود. پس شب قدر منحصر در یک شب نیست بلکه در هر سال در ماه رمضان تکرار می شود. این در خصوص در تفسیر برهان از شیخ طبرسی در اوپدر روایت شده که گفت: «به رسول خدا(ص) عرض کردم با رسول الله آیا شب قدری است که در عهد انبیا بوده و ما بر آن اکتفا می کنیم و چون از دنیا می رفتند نوزل امر در آن شب تعطیل می شده است؟ فرمود: «نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.» (۳)

عظمت شب قدر

در سوره قدر می خوانیم: «انا انزلناه فی لیله القدر» ما لیله القدری القدر کریمه: «وما ارکب ما می خیزم من الف شهر» یعنی به این که می توانست از آن خود و سوره به جای کلمه «الیله القدر» ضمیر بیاید، خود کلمه را آورد تا بر عظمت این شب دلالت کند. و با آیه «لیله القدر» خبر من الف شهر» عظمت این شب را بیان کرده این که این شب از هزار ماه بهتر است. منظور از بهتر بودن این شب قدر آن است که در این شب چیزی از دنیا می افتد که مناسب به نرسد و به وسیله عبادت زنده کند. و احیا یا عبادت آن شب از عبادت هزار ماه بهتر است.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟ (۴) یا این که در آن هزار ماه هر روز عبادت ما شش یک شب قدر است.

حضرت فرمود: «عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب خیر نیاند.» (۵)

واقع شب قدر

الف- نوزل قرآن

ظاهر آیه شریفه «انا انزلناه فی لیله القدر» این است که همه قرآن در شب قدر

عبادت زهرا (س) در شبهای قدر

قال علی (ع): و کانت فاطمه (س) لاتدع احداً من اهلها یمنک الیله القدر-وتدا و بهر بقلة الطعام و تنابه لها من النهار و تقول: محروم من حررم خیرها.

دعائم الاسلام ج: ۱، ص: ۲۸۲. حضرت علی (ع) فرمود: فاطمه (س) نمی گذاشت کسی از اهل خانه در شبهای قدر به خواب رود به آنان غذای گرم می داد و از روز قبل برای احیای شب قدر آماده می شد و می فرمود: محروم کسی است که از بزرگان این شب محروم باشد.

قال ابو عبدالله الصادق (ع): کان لاسی فاطمة صلاةً تصلیها علیها جبرئیل. رکعتان تقرء فی الاولی: الحمد مرةً و: انا انزلنا فی لیله القدر. مرةً ولی الثانية: الحمد مرةً و مرةً. قل هو الله احد. فلذا سلمت سبحت تسبیح الطاهرة علیها السلام. جمال الاسوع: ۱۷۲.

امام صادق (ع) فرمود:
مادرم فاطمه (س) همواره دو رکعت نماز را می خواند که جبرئیل به او آموخته بود. در رکعت اول آن پس از حمد صلوات بر سوره قدر و در رکعت دوم پس از حمد صدبار سوره توحید را می خوانی. و پس از سلام نماز تسبیحات حضرتش را نیز می گوئی.

لیلة القدر در نگاه علامه طباطبایی

نازل شده است و چون تغییر به ازال کرده که ظهور در یکبارچگی و دفعی بودن دارد نه تنزیل، که ظاهر در نوزل تدریجی است.

قرآن کریم به دو گونه نازل شده است: ۱- نوزل یکباره در یک شب معین. ۲- نوزل تدریجی در طول بیست و سه سال نبوت پیامبر اکرم (ص). آیاتی چون «فرقتا لشره علی الناس علی مکت و نواته تنزیلاً» (اسراء / ۱۰۶) نوزل تدریجی قرآن را بیان می کند.

در نوزل دفعی (و یکبارچه) قرآن کریم از یک سو می فرماید: «انا انزلناه فی لیله مبارکة» (دخان / ۳) و آیه گویای این مطلب است که قرآن یکبارچه در یک شب مبارک نازل شده است و از سوی دیگر می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) و گویای این است که تمام قرآن در ماه رمضان نازل شده است. در سوره بقره می فرماید: «انا انزلناه فی لیله القدر» (قدر / ۱) از مجموع این آیات استفاده می شود که قرآن کریم در یک شب مبارک در ماه رمضان که همان شب قدر است نازل شده است. اما این که کدام یک از شب های ماه رمضان شب قدر است، قرآن کریم چیزی بر آن دلالت ندارد. و تنها از راه اخبار می توان آن شب را معین کرد.

در بعضی از روایات متقول از ائمه اطهار علیهم السلام شب قدر مردد بین نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان است و در برخی دیگر از آنها مردد بین شب بیست و یکم و بیست و سوم و در روایات دیگری متعین در شب بیست و سوم است (۱) و عدم تعین یک شب به جهت تعلیم امر شب قدر بوده تا بندگان خدا با گناهان خود به آن اعانت نکنند.

پس از دیدگاه روایات ائمه اهل بیت علیهم السلام شب قدر از شب های ماه رمضان و یکی از سه شب نوزدهم و بیست و سوم و بیست و چهار است. اما روایات متقول از طرق اهل سنت به طور عریضی با این اختلاف داشته و قابل جمع نیستند و معروف و یقین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم ماه رمضان شب قدر است (۲) و در شب قدر نازل شده است.

تاریخ شب قدر در هر سال

شب قدر منحصر در یک شب نوزل قرآن و سالی که قرآن در آن نازل شد نیست بلکه با تکرار سالها، آن شب نیز تکرار می شود. یعنی در هر ماه رمضان شب قدری است که در آن شب امور سال آینده تقدیر می شود. دلیل بر این امر این است که: اولاً: نوزل قرآن به طور یکبارچه در یکی از شب های قدر چهارده قرن گذشته ممکن است ولی تعیین حوادث تکمیل فرقی از گذشته و آینده در آن شب بی معنی است.

تألیف: «بقره» در آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم» (دخان / ۶) در سوره دخان به خاطر مضارح بودنش، استمرار امر می رساند و نیز کلمه «انزل» در آیه بودنش دلالت بر استمرار دارد.

نشان: «ظاهر جمله» در هر رمضان الذی انزل فی القآن» (بقره / ۱۸۵) چنین برمی آید که مادامی که هر رمضان تکرار می شود آن شب نیز تکرار می شود. پس شب قدر منحصر در یک شب نیست بلکه در هر سال در ماه رمضان تکرار می شود. این در خصوص در تفسیر برهان از شیخ طبرسی در اوپدر روایت شده که گفت: «به رسول خدا(ص) عرض کردم با رسول الله آیا شب قدری است که در عهد انبیا بوده و ما بر آن اکتفا می کنیم و چون از دنیا می رفتند نوزل امر در آن شب تعطیل می شده است؟ فرمود: «نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.» (۳)

عظمت شب قدر

در سوره قدر می خوانیم: «انا انزلناه فی لیله القدر» ما لیله القدری القدر کریمه: «وما ارکب ما می خیزم من الف شهر» یعنی به این که می توانست از آن خود و سوره به جای کلمه «الیله القدر» ضمیر بیاید، خود کلمه را آورد تا بر عظمت این شب دلالت کند. و با آیه «لیله القدر» خبر من الف شهر» عظمت این شب را بیان کرده این که این شب از هزار ماه بهتر است. منظور از بهتر بودن این شب قدر آن است که در این شب چیزی از دنیا می افتد که مناسب به نرسد و به وسیله عبادت زنده کند. و احیا یا عبادت آن شب از عبادت هزار ماه بهتر است.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟ (۴) یا این که در آن هزار ماه هر روز عبادت ما شش یک شب قدر است.

حضرت فرمود: «عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب خیر نیاند.» (۵)

واقع شب قدر

الف- نوزل قرآن

ظاهر آیه شریفه «انا انزلناه فی لیله القدر» این است که همه قرآن در شب قدر

۱- مجمع البیان ج: ۱، ص: ۵۱۹. ۲- تفسیر المیزان ج: ۱، ص: ۳۶۸. ۳- مجمع البیان ج: ۱، ص: ۵۱۹. ۴- مجمع البیان ج: ۱، ص: ۵۲۱. ۵- تفسیر برهان ج: ۱، ص: ۲۸۱.